Opgesteld door: José van der Hoeven (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller: pabo-docent
Referentie: Kennisrotonde. Kennisrotonde. (2019). *Welke onderbouwde inzichten over het effect van kinder- en jeugdliteratuur dragen bij aan leeractiviteiten die de literaire leesvaardigheid stimuleren in het basisonderwijs?* (KR755). Den Haag: Kennisrotonde.

23-12-2019

Vraag
Welke onderbouwde inzichten over het effect van kinder- en jeugdliteratuur dragen bij aan leeractiviteiten die de literaire leesvaardigheid stimuleren in het basisonderwijs?

Kort antwoord
Literaire leesvaardigheid kan worden gestimuleerd door interactie over boeken. In de laatste jaren zijn een aantal onderzoeken gedaan die zich bij het lezen van kinderliteratuur met name hebben gericht op interactief voorlezen, leescirkels, boekbesprekingen, etc. Door leerlingen te betrekken bij en te laten deelnemen aan leerzame gesprekken over boeken, wordt hun leerhouding actief en wordt de motivatie verhoogd. Er worden dan ook positieve effecten gemeld op begrijpend lezen en de literaire competentie.

Toelichting antwoord
Lezen kan verschillende doelen hebben: opdoen van belangwekkende informatie (meestal non-fictie), of het vervullen van creatieve behoeften, zoals het prikkelen van de fantasie of het genieten van verhalen (fictie) (Kennisrotonde, 2018). Vaak komt de inhoud van boeken tot leven bij interactie over deze boeken. Te denken valt aan interactief voorlezen, leescirkels, boekbesprekingen, etc. Interactie over boeken zal daarbij een actieve leerhouding bevorderen.

Interactief voorlezen t.b.v. leesontwikkeling en kennisconstructie
Uit onderzoek naar interactief voorlezen in de kleuterklas (Gosen, 2012) blijkt dat de interacties die plaatsvinden voorafgaand, tijdens en na afloop van het klassikaal voorlezen een positieve invloed hebben op zowel de taal- en leesontwikkeling als de kennisontwikkeling van jonge kinderen. Met name de probleem-oplossingsstructuur en het herhalende karakter van prentenboeken bieden mogelijkheden om met leerlingen bij eenzelfde onderwerp stil te staan en hierover te praten. Dit onderzoek laat zien dat interactief voorlezen met aandacht voor de probleem-oplossingsstructuur en voor het herhalende karakter van het verhaal de gelegenheid biedt om met kleuters na te denken en te praten over leerzame boekinhouden, zodat denkvaardigheden worden ontwikkeld (kennisconstructie). Ook blijken leerlingen goed hardop mee te kunnen denken met de personages in het boek. Kinderen blijken goed in staat om verklaringen te bedenken en problemen op te lossen voor situaties die centraal staan in de boeken, met name als de leerkracht ze daarvoor de ruimte biedt.

In drie quasi-experimentele studies werd onderzoek gedaan naar de effecten van interactief voorlezen van prentenboeken op de literaire competentie (Van der Pol, 2010), de wiskundige begripsontwikkeling (Van den Heuvel-Panhuizen, 2008, 2011; Eila, e.a. , 2011) en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kleuters (Kwant, 2011). In iedere interventie werd interactief voorgelezen met behulp van voorleesaanwijzingen. Daarbij werd de aandacht van de kleuters gericht op verschillende aspecten van de voorleestekst, de afbeeldingen en het onderliggende verhaal. Uit het onderzoek van Van der Pol (2010) blijkt dat het interactief voorlezen van prentenboeken met voorleesaanwijzingen bijdraagt aan verhoging van de literaire competentie van kleuters. De aandacht werd daarbij gericht op de impliciete kennis over hoe verhalen werken. Zij legde de focus daarbij op drie aspecten: personages, spanning en humor. Kleuters bleken tijdens het voorlezen in staat om hun reacties op deze drie aspecten te toetsen aan hun groeiende kennis over hoe verhalen werken. Ze bleken met deze aanpak dus te leren wat een verhaal tot een verhaal maakt en te ontdekken dat verhalen 'verzonnen' zijn. De andere twee studies hebben eveneens duidelijke evidentie opgeleverd voor de verwachte positieve effecten van de inzet van prentenboeken voor de wiskundige begripsontwikkeling en de sociaal emotionele ontwikkeling.

Leescirkels

Suleyman en Yuksel (2011) onderzochten het effect van literaire leescirkels bij 72 leerlingen in groep zes. Leescirkels zijn bedoeld om vloeiend en begrijpend lezen te bevorderen. Ze bestaan uit discussiegroepen van leerlingen die gekozen hebben hetzelfde boek te lezen. Binnen de leescirkels hebben leerlingen een sturende rol en daarmee eigenaarschap. De discussie wordt gevoed door de boeken, die leerlingen hebben gelezen. Het kan gaan over gebeurtenissen en personages in het boek of over persoonlijke ervaringen gerelateerd aan het verhaal. Literaire cirkels nodigen uit tot kritisch denken en reflectie. Samenwerken is een centraal punt in deze aanpak. Door reflectie en kritisch denken zullen leerlingen hun tekstbegrip vergroten en is er sprake van kennisconstructie met andere lezers (Schlick Noe & Johnson, 1999). In het onderzoek van Suleyman en Yuksel (2011) werd aangetoond dat leescirkels begrijpend leesvaardigheden doen toenemen bij zwakke lezers. Ook gaven leerlingen aan dat zij zich het gelezen boek en de details zich na twee weken nog goed herinnerden. Daarnaast bleek dat leerlingen het lezen van boeken leuk en dus motiverend vonden als ze daarbij verschillende activiteiten (zoals boekpresentaties) konden uitvoeren, discussieerden en samenwerkten met medeleerlingen over een langere tijd. Bij het gebruik van leescirkels benadrukt Whittaker (2011) te slotte het belang van strategie instructie en de mogelijkheden voor differentiatie.

Boekgesprekken

Gertrud Cornelissen (2016) deed promotieonderzoek naar het effect van boekgesprekken op de ontwikkeling van literaire competentie bij kinderen in de groepen 7 en 8 van de basisschool. Een jaar lang volgden leerlingen een speciaal ontwikkeld programma, waarin zij verschillende boeken lazen, thuis op post-its hun gedachten noteerden, recensies en dagboekfragmenten schreven, en in leesgroepen over de boeken in gesprek gingen. Leerlingen gingen steeds meer gevarieerde en verdiepende vragen stellen, ze luisterden naar elkaar en reageerden op elkaar. Daarbij bleek dat de leerlingen op verschillende dimensies van literaire competentie groei doormaakten. Vooral op het gebied van beargumenteerd formuleren van belevingen en interpretaties werd groei in de literaire competentie vastgesteld. Geconcludeerd kon worden dat praten over boeken een waardevolle toevoeging aan het curriculum was.

Ten slotte
De meta-analyse naar leesmotivatie van Van Steensel e.a. (2016) onderschrijft het nut van bovenstaande leeractiviteiten, die de literaire competentie stimuleren. Interventies die persoonlijke of situationele interesse wekten (bijvoorbeeld blijkend uit de (eigen) boekkeuze hierboven), de autonomie van de leerling benadrukten (sturende rol van de leerling, eigenaarschap) en samenwerking stimuleerden (bijvoorbeeld interactieve werkvormen), hadden in de meta-analyse positieve effecten op de motivatie en begrijpend lezen.

Geraadpleegde bronnen

Cornelissen, G. (2016*). Maar als je erover nadenkt… Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool.* Delft: Eburon-Stichting Lezen.

Eila, I. , Heuvel-Panhuizen M. Van den & Georgiou, A. (2010). The role of pictures in picturebooks on children's cognitive engagement with mathematics. *European Early Childhood Education Research Journal,* 18(3), 125-147.

Gosen, M.N. (2012). Tracing learning in interaction: an analysis of shared reading of picture books at kindergarten. Rijksuniversiteit Groningen: dissertatie

Heuvel-Panhuizen M. Van den & Boogaard, S. van den (2008). Picturebook as an impetus for kindergartners' mathematical thinking. *Mathematical Thinking and Learning.* 10 (4), 341-373.

Heuvel-Panhuizen M. Van den & Eila, I. (2011). Kindergartners' performance in length measurement and the effect of picturebook reading. *ResearchZDM Mathematics Education.* 43: 621-635.

Kennisrotonde (2018). *Wat zijn effectieve methoden voor leesbevordering in groep 4-8 van het basisonderwijs? (KR.335).* Den Haag: Kennisrotonde.

Kwant, A. (2011). *Geraakt door prentenboeken. Effecten van het gebruik van prentenboeken op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kleuters.* Proefschrift. Delft: Eburon.

Pol, C. van der (2010). *Prentenboeken lezen als literatuur. Een structuralistische benadering van het concept 'literaire competentie' voor kleuters.* Proefschrift. Delft: Eburon.

Schlick Noe, K.L. & Johnson, N.J. (1999). *From Getting Started with Literature Circles*. Christopher-Gordon Publishers, Incv.

Steensel, R. van, Sande, L. van der, Bramer, W., & Arendst, L. (2016). Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse. Reviewstudie in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Suleyman, A. & Arzu, Y. (2011). Cognitive and Affective Contributions of the Literature Circles Method on the Acquisition of Reading Habits and Comprehension Skills in Primary Level Students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 1(3), p1295-1300 .

Whittaker, C. (2011). Integrating literature circles into a co-taught inclusive classroom. Intervention in School and Clinic, 47(4), 214-223.

Meer weten?
Stichting Lezen

De bibliotheek op school

Onderwijssector

Primair onderwijs, PABO

Trefwoorden

Literaire competentie, interactief voorlezen, boekgesprekken, leescirkels

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL